

Interogări privind piețele emergente în finanțe și afaceri

Cultura antreprenorială în economiile în tranziție. Cazul României și Republicii Moldova

Carmen Chaovschia, Otilia Bordeianua, Dorin Clipaa*

a Universitatea Stefan cel Mare din Suceava, Strada Universitatii, Nr. 13, 720229 - Suceava, Romania

Abstract

Antreprenariatul a fost și este încă un factor cheie al creșterii economice în economiile emergente. În România și Republica Moldova, tradiția relativ îndelungată a economiei centralizate a condus la o lipsă de experiență antreprenorială, în ceea ce privește competențele și cultura. Pe de o parte, „începătorii” noilor afaceri au trebuit să învețe din mers regulile unei noi piețe libere, dar, pe de altă parte, au avut avantajul unui mediu de afaceri liber în primii ani de tranziție. În stadiul incipient, s-au purtat mai multe discuții în jurul sprijinului de stat, în ceea ce privește impozitarea favorabilă și alte măsuri menite să consolideze noile start-up-uri. Acesta este încă un punct discutabil pe agenda asociațiilor IMM-urilor. Lucrarea prezintă rezultatele unei cercetări empirice în rândul antreprenorilor din două regiuni, una a României și una a Republicii Moldova. Rezultatele sunt centralizate într-o abordare comparativă și prezintă caracteristici relevante ale dezvoltării afacerilor în ambele țări, împreună cu percepția antreprenorilor asupra factorilor care le-au influențat în mod pozitiv sau negativ succesul.

© 2014 Autorii. Publicat de Elsevier BV Acesta este un articol cu acces deschis sub licența CC BY-NC-ND © 2013 Publicat de Elsevier Ltd. Selecția și evaluarea inter pares sub responsabilitatea Emerging (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/).

Întrebări privind piețele emergente în finanțe și afaceri
 Selecția și evaluarea inter pares sub responsabilitatea organizațiilor locale de interogări privind piețele emergente în finanțe și afaceri

Cuvinte cheie: Cultură antreprenorială; Economie emergentă; Oportunități de afaceri; Antreprenori din România și Republica Moldova.

1. Introducere

Activitatea antreprenorială este o temă cu un larg interes și încă este analizată cu maximă precauție de mulți autori. Se bucură de o atenție deosebită că trece și dinspre orice țară cu o economie de piață în continuă dezvoltare și globalizare [8]. Antreprenorii sunt acei indivizi care au capacitatea de a crea și construi ceva din aproape nimic [3], amestecând spiritul inovator cu determinarea [11]. The

* Autor corespondent, Tel.: +40-230-522978-312; fax: +40-230-520263.
 Adresa de e-mail: carmenc@seap.usv.ro

activitatea antreprenorială este una dintre cele mai importante preocupări ale omenirii în prezent și în trecut [2]. Activitatea antreprenorială din România și Republica Moldova, de-a lungul istoriei recente, a cunoscut diverse momente – atât pozitive, cât și negative. Economia în tranziție a fost caracterizată de o scădere a eficienței [9], dar mediul de tranziție a oferit provocări pentru start-up-uri: avantaje și oportunități de afaceri pentru unele dintre ele, riscuri și amenințări pentru altele [5]. Cu toate acestea, mai sunt încă multe lucruri de rezolvat pentru a fi competitiv cu întreprinderile clasificate în cele mai cunoscute topuri ale celor mai mari organizații mondiale. Dar studiul activităților antreprenoriale, climatul de afaceri, cunoașterea caracteristicilor și a anumitor particularități sunt câteva dintre condițiile de bază pentru identificarea unor soluții adecvate pentru integrarea cu succes în acest domeniu și, de asemenea, pentru lansarea și dezvoltarea afacerii [4] în economiile în tranziție.

2. Cadrul general al cercetării

Pentru a stabili contextul cercetării, vom prezenta o analiză comparativă a situației economice a României și a Republicii Moldova. La începutul anilor 1990, România și Republica Moldova erau unele dintre cele mai sărace economii post-socialiste din Europa. Ele s-au dezvoltat diferit pe parcursul perioadei de tranziție. De asemenea, calitatea creșterii economice s-a diferențiat clar. Astfel, creșterea investițiilor în România a apărut în primul rând prin investițiile străine directe (ISD) în 1997, proces încurajat pe deplin de negocierea aderării la UE. Republica Moldova fără această ancoră puternică a căzut de nenumărate ori sau a amânat multe reforme necesare pentru susținerea economiei. Deci, în ciuda tuturor reformelor, Republica Moldova rămâne în urma multor țări în ceea ce privește simplificarea reglementărilor și îmbunătățirea mediului de afaceri. O mare parte din reglementările îmbunătățite sunt doar pe hârtie, implementarea strategiilor în diferite sectoare fiind o problemă atât în Moldova, cât și în România [12]. În ultimul deceniu s-au accentuat relațiile economice dintre Republica Moldova și România. Conform tendințelor în general pozitive, potențialul relațiilor economice dintre aceste două țări nu este pe deplin explorat. Până în prezent există încă diferențe semnificative între practicile pozitive și experiența relevantă a României, țara membră a UE și Republica Moldova. România rămâne o țară cu o importanță strategică pentru Republica Moldova, nu doar economic, ci și istoric, cultural, geografic.

Aceste articole personalizează atât afacerile, cât și antreprenorii din ambele țări. În acest sens, zonele mediului de afaceri favorabil diferă. În România, acestea aparțin protecției investitorilor, pentru obținerea unui credit, procedura de înregistrare a afacerii. Pentru Republica Moldova aspectele favorabile ale mediului de afaceri sunt legate și de înregistrarea afacerilor dar și de procedura de înregistrare a proprietății, reglementări comerciale. Cele mai problematice domenii sunt asemănătoare toare pentru ambele țări, fiind legate de legislația muncii, de impozitare, dar pentru Moldova cea mai caracteristică problemă este cea a comerțului transfrontalier. În același timp, pentru Republica Moldova o problemă majoră este legată de eficiența scăzută în utilizarea factorilor de producție, datorită capacităților sale tehnologice. Pentru România, unele dintre cele mai importante probleme se referă la sectorul de cercetare și dezvoltare [13] [12]. Toate acestea au influențat într-o oarecare măsură competitivitatea globală unde conform Forumului Economic Mondial, România s-a poziționat pe 77, iar Moldova pe 93 din cele 141 de state [14], în ambele țări antreprenorii plângând lipsa fondurilor, lipsa tehnologiei avansate, acces limitat la credite [1]. În ambele state se promovează o legislație orientată spre atragerea investițiilor străine directe, precizată printr-o serie de măsuri de stimulare. În această direcție diferența majoră dintre cele două țări este că România, după aderarea la UE, beneficiază de sprijinul financiar care a permis dezvoltarea unor scheme de sprijinire a investițiilor în diverse domenii, față de Republica Moldova care pune mai mult accent pe pârgii de natură legislativă și fiscală, stimulând și susținând activitatea întreprinderilor. Astfel, conform studiului „Doing business” 2012 al Bancii Mondiale privind ușurința în afaceri, România a fost plasată pe locul 72, iar Moldova pe 81 din cele 183 de țări. [15] În Republica Moldova sunt active 46.704 IMM-uri (conform ultimelor date deținute de Oficiul de Statistică al Republicii Moldova) [18]. În România, după geografic,

Caracteristicile demografice ş i economice, numărul IMM-urilor active este mult mai mare, cu un număr de 419.956 IMM-uri [17]. În ambele țări, numărul IMM-urilor/1000 de locuitori este cu mult sub media UE.

3. Descrierea generală a zonelor țintă

Pentru a avea rezultate reprezentative ale cercetării, au fost analizate două comunități cu număr similar de IMM-uri. În acest caz, am considerat că grupul țintă de cercetare din România va fi reprezentat de antreprenorii din județul Suceava, România. În Republica Moldova, datorită faptului că la nivel raional, numărul mediu de antreprenori este sub 1000, am ales în special regiunea de Dezvoltare Nord. Aceasta include județul Bli și un număr de 11 districte [16]. După municipiul Chiinu, Regiunea de Dezvoltare Nord (RDN), deține o pondere mare a investiției în active fixe și vânzări cu amănuntul. În trecut, RDN a fost caracterizată ca fiind cea mai industrializată regiune în comparație cu Regiunile de Dezvoltare Centru și Sud, în principal datorită numărului mare de întreprinderi industriale. Dar, din cauza privatizării, o mare parte a industriei potențiale nu mai poate fi recuperată, dar este încă posibilă adaptarea la noile condiții ale economiei de piață. În Regiunea de Dezvoltare Nord în 2010 erau active 5675 de IMM-uri (conform Biroului Național de Statistică).

Conform datelor prezentate de Oficiul Național al Registrului Comerțului din anul 1990 până în prezent în județul Suceava au fost înregistrate 55.707 mii de întreprinderi ocupând poziția 14 din 42 de județe din România după numărul de întreprinderi înregistrate. Conform Anuarului Statistic al Județului Suceava 2011, la nivel de județ erau active 10228 IMM-uri [18].

4. Stabilirea obiectivelor și proiectarea cercetării

Principalele obiective ale designului studiului și cercetării s-au concentrat pe găsirea principalilor factori care au susținut și influențat activitatea antreprenorială. Cercetarea urmărește: identificarea principalelor elemente care i-au ajutat pe antreprenori în deschiderea unei noi afaceri; identificarea principalelor surse de stres antreprenorial care i-au influențat pe antreprenori într-un moment al vieții care poate fi legat atât de mediul de afaceri, cât și de mediul familial; determinarea viziunii antreprenorului despre afacere; găsiți factorii care influențează activitatea companiei; identificarea principalelor oportunități care au susținut activitatea antreprenorială; identifica obiectivele financiare, cum ar fi sursa de origine a capitalului la începutul activității; determina modul în care statul acționează în direcția susținerii antreprenoriatului și IMM-urilor; identificarea nivelului de educație și de formare a antreprenorilor

Acest studiu a fost realizat prin investigație pe bază de anchetă. Investigația pe bază de anchetă are un caracter științific. Datele obținute în urma cercetărilor selective sunt considerate mai relevante decât cele obținute ca urmare a unei întregi observații. În cazul de față unitatea de eșantionare este reprezentată de antreprenorii din Republica Moldova și România. Chestionarul pregătit pentru investigație cuprinde 13 întrebări (întrebări închise dar și întrebări de tip deschis. Studiul a fost realizat în perioada mai-iulie 2012.

5. Prezentarea datelor și interpretarea rezultatelor

Un număr total de 300 de chestionare au fost aplicate colectivului statistic preconizat. Am reușit să interviuez cu succes 123 de persoane, 52 din RDN din Republica Moldova și 71 din județul Suceava, România și i-au fost subliniate toate condițiile pentru a asigura acuratețea răspunsului. În paginile următoare, vom rezuma rezultatele cercetării, prin descrierea răspunsului la principalele întrebări legate de activitatea antreprenorială de pe cele două maluri ale râului Prut, în Republica Moldova și România:

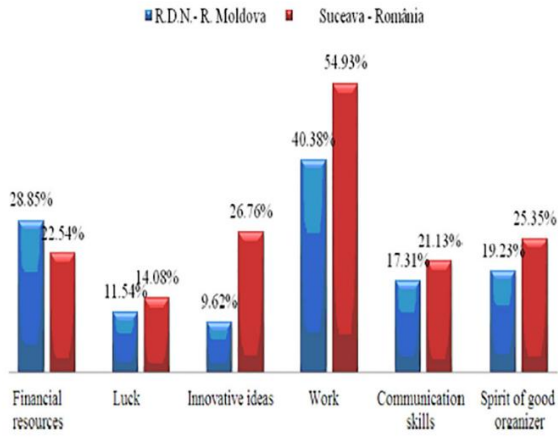

Fig. 1. Principalele aspecte în sprijinirea demarării afacerii

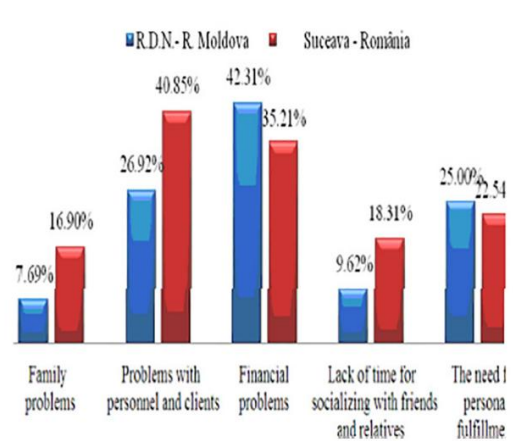

Fig. 2. Surse de stres care influențează demararea afacerilor

Majoritatea respondenților au menționat că munca a fost elementul care a ajutat cel mai mult în perioada de start-up, atât pentru antreprenorii din RDN – Republica Moldova (40,38%), cât și pentru antreprenorii din județul Suceava - România (54,93%). Totodată, resursele financiare au avut o pondere în lansarea afacerii, alături de spiritul antreprenorial, bunele abilități de comunicare și norocul. Este de subliniat că o diferență majoră este importantă a ideilor inovatoare, aceasta fiind pentru antreprenorii moldoveni de 9,62%, iar pentru antreprenorii români fiind de 26,76%. Ambele grupuri analizate au menționat că munca grea este un factor de succes, în ciuda faptului că în abordarea „clasică” a antreprenoriatului creativitatea și asumarea riscurilor sunt menționate ca factori cheie [10].

În ceea ce privește stresul antreprenorial, observăm o asemănare între câțiva factori care au influențat antreprenorii de pe ambele maluri ale Prutului, problemele familiare, lipsa timpului de socializare cu prietenii și rudele, iar cu o mică diferență, nevoia pentru împlinirea personală. Problemele de clienți pentru antreprenorii români (40,85%) sunt într-un procent mai mare comparativ cu antreprenorii din Moldova (26,92%). Situația inversă este în cazul problemelor financiare, în RDN-ul Republicii Moldova acestea fiind întâlnite în procent de 42,31% față de 35,21% în județul Suceava.

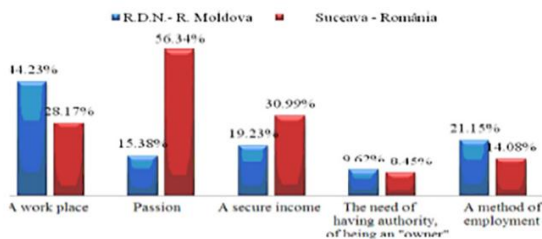

Fig. 3. Motive pentru a dezvolta o afacere

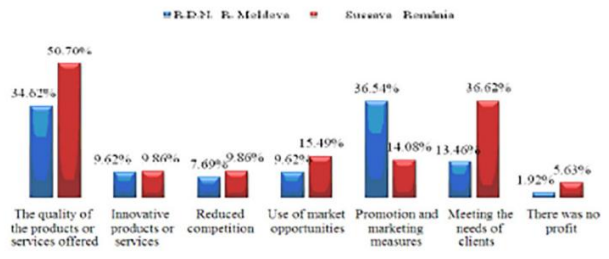

Fig.4. Factori cheie pentru creșterea profitului în afacere

Pentru antreprenorii moldoveni, din cauza crizei din Republica Moldova, afacerea înseamnă un loc de muncă (un loc de muncă), (44,23%) în primul rând, și o metodă de angajare (21,15%), și un venit sigur

(19,23%). Antreprenorii din județul Suceava consideră calitatea produselor/serviciilor (50,70%) ca un factor important în creșterea profitului afacerii deținute, apoi a avut o influență pozitivă și satisfacerea nevoilor clienților (36,62%), dar acest factor este mai puțin important pentru antreprenorii moldoveni, cu doar 13,46%.

Pentru antreprenorii din Republica Moldova un rol important în creșterea profitului îl reprezintă măsurile de marketing și promovare (36,62%) și cu o mică diferență calitatea produselor și serviciilor (34,62%).

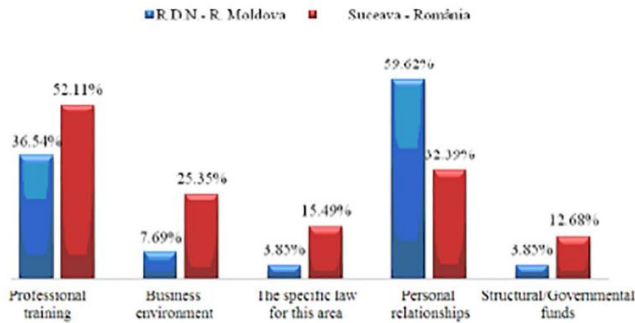

Fig. 5. Factori în dezvoltarea afacerii

Potrivit răspunsurilor date atunci când antreprenorii au ajuns în stadiul de dezvoltare a afacerii, pentru cei din Republica Moldova, unul dintre factorii importanți asupra cărora au răspuns mai mult de jumătate dintre cei intervievați (59,62%) îl constituie relațiile personale. Cei din România consideră acest factor doar într-un procent de 32,39%. Pentru cei din urmă, factorul cel mai important este pregătirea (52,11%). Fondurile guvernamentale/structurale din ambele state au cea mai mică importanță în această direcție. Important este numărul mare de respondenți care menționează „relațiile personale” ca factori de succes (o metodă de a evita birocracia sau obstacolele de tot felul, din partea instituțiilor statului, în special).

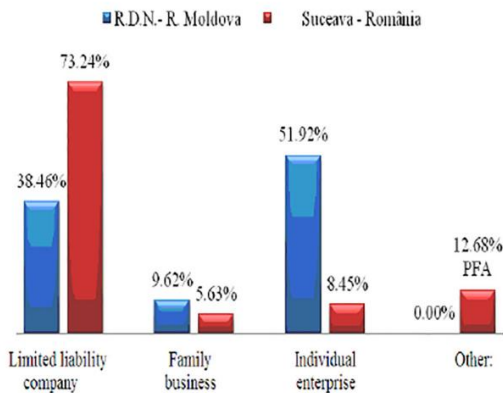

Fig.6. Forma juridică a întreprinderii deținute

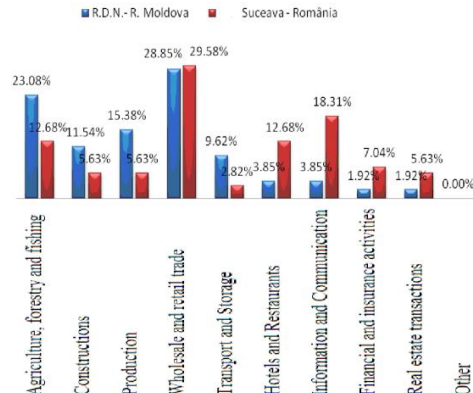

Fig. 7. Domeniul de activitate al firmei

În ceea ce privește forma juridică a companiilor, eșantionul de cercetare al României este reprezentat de antreprenori cu o afacere a cărei formă juridică este o societate cu răspundere limitată (LLC), cu un procent de 73,24%. Antreprenorii moldoveni au avut ca opțiune forma de întreprindere individuală cu un procent de

52,94% și un procent de 39,22% își organizează afacerea ca SRL. Domeniul de activitate este, de asemenea, destul de divers. În domeniul comerțului și reparărilor se încadrează aproximativ 1/3 din populația analizată. Întreprinzătorii din județul Suceava sunt cei care ocupă posturi în domeniul informației (18,31%), hoteluri și restaurante (12,68%) și cu același procent, în domeniul agriculturii. În ultimele trei domenii se observă diferențe majore pentru antreprenorii de peste Prut, care în domeniul informației și hotelurilor se încadrează în procent de 3,85%. O distincție importantă este că în regiunea analizată a Republicii Moldova agricultura se practică mai mult ca afacere, respectiv producție, comparativ cu antreprenorii din județul Suceava, unde turismul este bine dezvoltat. Demararea activității antreprenoriale în intervalul 25-35 de ani este o caracteristică similară atât eșantionului de cercetare românesc, cât și moldovenesc. Majoritatea respondenților sunt cei peste 35 de ani din Republica Moldova cu 48,08%, comparativ cu antreprenorii români (26,76%).

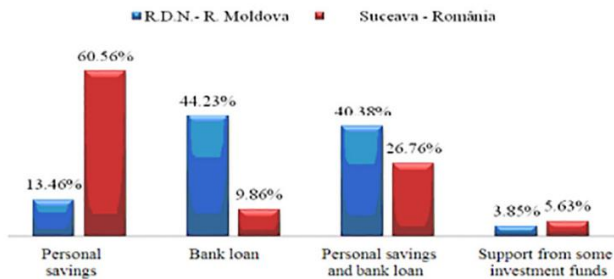

Fig. 8. Sursa capitalului initial

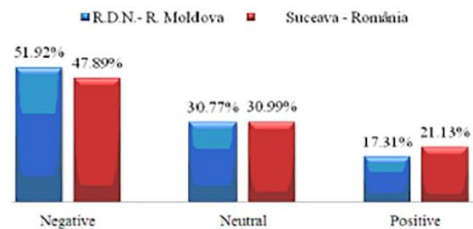

Fig.9. Sprijinul oferit IMM-urilor de către stat

Când te afli în stadiul de inițiere a afacerii, capitalul inițial ar putea fi un pilon important în dezvoltarea afacerii. Dacă te uiți la situația antreprenorilor moldoveni, ne vom referi din nou la situația economică a țării. Din cauza salariilor mici care abia acoperă nevoile fiziologice, puțini sunt cei care și-au deschis o afacere bazându-se exclusiv pe economiile personale. În acest fel s-au apelat la credite bancare în procent de 44,23% și combinate -economii personale și credit bancar- 40,38%. Întreprinzătorii români au o situație similară în ceea ce privește economiile personale și creditul bancar (26,76%), 60,56% dintre cei intervievați au răspuns că cu economie proprie s-au lansat în activitate antreprenorială. Sunt puțini oameni de afaceri care au primit sprijin de la anumite fonduri de investiții în ambele țări.

Atitudinea antreprenorilor în raport cu sprijinul oferit de stat în acest domeniu este similară pentru ambele grupuri. Majoritatea în această direcție au o atitudine negativă, iar cu un procent de aproximativ 30% în eșantionul de cercetare analizat sunt antreprenorii care au o atitudine neutră. Cei care au avut într-adevăr unele efecte benefice din condițiile oferite de stat pentru a-și dezvolta afacerea sunt antreprenorii moldoveni cu 17,31% respectiv antreprenori români 21,13%.

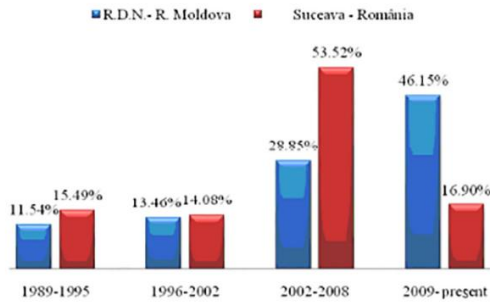

Fig. 10. Anul înființării societății

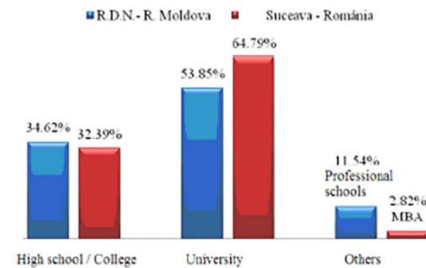

Fig. 11. Nivelul de pregătire profesională a proprietarului

Antreprenorii din zona Suceava și i-au început afacerile în perioada 2002-2008 (53,52%), față de antreprenorii din RDN Republica Moldova cu 28,85%. Respondenții din ultima categorie menționată și i-au început afacerea după 2009 (un procent de 46,15%).

Dintre cei care și i-au deschis o afacere, varianta de a avea studii universitare este reprezentativă pentru antreprenorii din Regiunea de Dezvoltare Nord a Republicii Moldova, dar și pentru antreprenorii din județul Suceava, România. Putem observa cu siguranță că o bună proporție dintre cei care au participat la studiu tocmai terminaseră liceul sau facultatea. Puțini sunt cei care au un alt nivel de pregătire.

Specialiștii menționează că, în ciuda faptului că nu există o evidență clară între educație și antreprenariat, nivelul ridicat de educație crește probabilitatea ca o persoană să devină antreprenor (Arenius și Minniti, apud. Knörr, 2013) [10].

6. Concluzii

În această lucrare au fost prezentate câteva percepții asupra antreprenorilor legate de afacerile lor, precum și motivele care i-au influențat să înceapă activitatea antreprenorială. Conform datelor cercetării și obiectivelor cercetării, au fost date asemănările și diferențele dintre antreprenorii din Republica Moldova și România, începând cu calitățile de antreprenor, și terminând cu cadrul legislativ pentru aceste două țări, în domeniul analizat. Majoritatea antreprenorilor, conform studiului, se confruntă cu diverse probleme. Aceste probleme sunt atât din munca în sine, cât și legate de mediul în care își desfășoară activitatea. O atenție deosebită trebuie acordată problemelor neîncrederei antreprenorilor față de sprijinul statului, care ar trebui să fie principalul garant al stabilității economice, și să pună la dispoziție resursele necesare dezvoltării sectorului. Deși legislația în această direcție este destul de extinsă, adesea se întâmplă ca multe reguli să fie doar pe hârtie. Din răspunsurile date în chestionar, putem observa o mulțime de asemănări între antreprenorii din cele două regiuni. Principala diferență este legată de situația financiară a antreprenorilor din Republica Moldova, în primul rând din cauza nivelului scăzut al salariilor care sunt legate de posibilitatea de a angaja un împrumut bancar sau de a asigura resursele necesare.

Oricum, majoritatea noilor antreprenori au cunoștințe limitate și capacitatea de a spori o perspectivă strategică coerentă [7] și de a se adapta la o piață internațională, într-un mediu foarte dinamic. Rezultatele indică faptul că antreprenorii din ambele zone analizate au opinii similare cu privire la factorii de succes.

Knörr, Alvarez & Urbano [10] au menționat că comportamentul antreprenorial ar putea fi influențat de factori socio-demografici. Aceasta validează similitudinea de opinii, în aceste două regiuni vecine, care au împărtășit o frontieră comună și un context economic similar până în 1990. În ciuda faptului că respondenții

sunt în medie pe segmentul de vârstă 25-35 de ani, nu putem încă proclama întinerirea în rândul antreprenorilor din aceste domenii. Profilul antreprenorilor din Republica Moldova corespunde mai mult cu profilul românilor (45 de ani, bărbat) [1]. Tinerii antreprenori sunt cei care ar trebui să se bucure de un sprijin considerabil, deoarece sunt mult mai flexibili la schimbări în toate domeniile, în comparație cu antreprenorii mai maturi. Societatea tânără identifică de ceva vreme oportunități, este proaspătă gânditoare într-o societate care a fost de mult timp sub o economie de tip centralizat. În ciuda faptului că finanțarea afacerii este văzută ca o problemă, în ultima perioadă au fost create diverse programe de sprijinire a tinerilor antreprenori, în special în faza de start-up; o etapă destul de dificilă decât celelalte, dar care, printr-un sprijin corespunzător, activitatea de antreprenariat poate avea un succes mai bun.

Referințe

[1] Aculai, E., Condiția pentru crearea și dezvoltarea întreprinderii: Analiza de gen, Chișinău, 2009, p. 58 [2] Asaul, AN,

Organizarea activității antreprenoriale (), Ed. ANO IPAV, Sankt-Peterburg, 2009 [3]

Bonnet, J., Auken, HV, García Pérez de Lema, D.,

The entrepreneurial society : how to fill the gap between knowledge and innovation, Ed. Edward Elgar, Cheltenham, Marea Britanie; Northampton, MA, USA, 2010 [4] Bugaian, L., Antreprenariat, inițierea afacerii, Editura „Levina Angela” Î.I.

, Chișinău 2010

[5] Chaovschi, CE, Cercetri privind managementul resurselor umane în contextul dezvoltării regionale, Ed. Didactic și Pedagogic, București, 2006 [6] Connors, RJ, Warrant Buffett. Despre afaceri, Ed.

Cartea veche, București, 2011 [7] Cotelnic, A., Formarea culturii antreprenoriale în întreprinderile din

Republica Moldova, Economia Seria Management, Vol.11, Nr. 2/2008, pp.21-29 [8] Fayolle, A., Todorov, K., European

Entrepreneurship in the Globalizing Economy, Ed. Edward

Elgar, Cheltenham, Marea Britanie; Northampton, MA, SUA, 2011 [9] Goncharuk, A., Economic Efficiency in Transition: The Case

of Ukraine, Managing Global Transitions 4 (2), pp.129-143 [10]

Knörr, H., Alvarez, C., Urbano, D.- Entrepreneurs or employees: a cross-cultural cognitive analysis, International Entrepreneurship Management Journal (2013)

9:273-294 [11] Nstase, C. - Are nevoie dinamica antreprenorial de o politică a cercetării-dezvoltării?, Editura Academiei Române,

București, 2013 [12] Pîslaru, D., Modreanu, I., Contribuția IMM-urilor la creșterea

economică – prezent și perspective, Proiect Inovație în administrație, Cod SMIS 27153, POSDRU, pp. 17-18 [13] Popa, A.,

Republica Moldova-România: analiza

economică comparativă, http://www.expert-grup.org/library_upld/d227.pdf [accesat la 24 iunie 2012]

[14] Schwab, K., The Global Competitiveness Report 2011-2012 © 2011 World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf [accesat la 2 iunie 2013]

[15] Doing Business 2012 [http://](http://www.doingbusiness.org/~media/FDPKM/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB12-FullReport.pdf)

[www.doingbusiness.org/~media/FDPKM/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB12-](http://www.doingbusiness.org/~media/FDPKM/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB12-FullReport.pdf)

[FullReport.pdf](http://www.doingbusiness.org/~media/FDPKM/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB12-FullReport.pdf) [accesat la 2 iunie 2012]

[16] Regiunea de Dezvoltare Nord, http://ro.wikipedia.org/wiki/Regiunea_de_Dezvoltare_Nord [17] Anuarul Statistic al României, 2011

[18] Biroul Național de Statistică, <http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> [accesat la 28 mai 2013]

[19] Anuarul Statistic al Judeului Suceava, 2011.